A2 DARAJADAGI O‘QUVCHILARNINNG LEKSIK KOMPETENSIYASINI INGLIZ TILIDA RIVOJLANTIRISH ILMIY-METODIK MUAMMO SIFATIDA

Abduqodirova Muxlisabonu Abdubanno qizi
Namangan davlat chet tillari instituti
abduqodirovamuxlisabonu44@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqola A2 darajasida ingliz tilini o‘rganayotgan o‘quvchilarda leksik kompetensiyani shakllantirishning ilmiy-metodik asoslarini chuqur o‘rganadi. Unda leksik kompetensiya tushunchasining nazariy asoslari yoritilib, so‘z boyligini kengaytirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi hamda A2 darajasiga xos bo‘lgan leksik xususiyatlar tizimli ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot davomida o‘quvchilarning uchraydigan tipik til va tafakkur bilan bog‘liq muammolari aniqlanib, ularni bartaraf etishga xizmat qiluvchi ilmiy asoslangan samarali strategiyalar taklif etiladi. Maqola nazariy manbalarni tahlil qilish, empirik kuzatuv hamda metodik eksperimentlarga tayanadi.*

Kalit so‘zlar: *leksik kompetensiya, A2 darajadagi o‘rganuvchilar, so‘z boyligini kengaytirish, pedagogik yondashuvlar, til o‘zlashtirishdagi muammolar, o‘qitish uslublari, metodik tahlil, empirik tadqiqot, lug‘atni egallash, o‘quvchiga yo‘naltirilgan faoliyat.*

Annotation. *This article delves into the scientific-methodological basis for developing lexical competence in A2-level English learners. It systematically explores the conceptual framework of lexical competence, examines up-to-date pedagogical methodologies aimed at enhancing vocabulary knowledge, and analyzes lexical features specific to the A2 proficiency level. Furthermore, the study identifies recurring linguistic and cognitive obstacles faced by learners and proposes targeted, research-backed strategies for overcoming them. The study is grounded in theoretical insights, structured empirical observation, and methodologically sound experimental practices.*

Key words: *lexical competence, A2 level learners, vocabulary enhancement, pedagogical techniques, language acquisition challenges, instructional strategies,*

methodological analysis, empirical research, vocabulary mastery, learner-centered approaches.

KIRISH

Bugungi globallashgan dunyoda xorijiy tillarni, xususan ingliz tilini o‘rganish va o‘qitish muhim strategik va ta’limiy ahamiyat kasb etmoqda. Chet tilini puxta egallash nafaqat madaniyalararo muloqotda muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun zarur, balki shaxsiy kasbiy rivojlanish va ijtimoiy-iqtisodiy yuksalishning muhim omilidir. Til kompetensiyasining tarkibiy qismlari orasida leksik kompetensiya ayniqsa boshlang‘ich va o‘rta bosqichdagi o‘quvchilar uchun markaziy o‘rinni egallaydi. Wilkins (1972) ta’kidlaganidek, “grammatikasisiz juda kam narsa yetkaziladi, lekin lug‘atsiz umuman hech narsa yetkazilmaydi”, bu esa lug‘at boyligini o‘zlashtirishning muloqotdagi o‘rni naqadar muhimligini ko‘rsatadi. Leksik kompetensiya esa so‘zlar va ularning birikmalarini turli muloqot kontekstlarida to‘g‘ri tushunish, izlash va qo‘llay olish qobiliyati sifatida izohlanadi (Richards, 1976). Yevropa tillari umumiy referens tizimi (CEFR) tomonidan belgilangan A2 darajasi til o‘rganishda muhim bosqich hisoblanadi. Bu bosqichda o‘quvchilar asosiy so‘z boyligi va elementar kommunikativ tuzilmalarni mustahkamlashlari lozim. A2 darajasidagi o‘quvchilar lug‘at jihatidan chegaralangan bo‘lsa-da, ular oddiy matnlarni tushunish va kundalik muloqotlarda ishtirok etish qobiliyatiga ega bo‘lishlari kerak. Biroq bu bosqichdagi o‘quvchilar o‘z fikrlarini erkin ifoda etish va muloqotda faol qatnashishda ko‘plab muammolarga duch keladilar. Bu esa leksik kompetensiyani tizimli ravishda rivojlantirish uchun ilmiy asoslangan va metodik yondashuvni qo‘llash zarurligini taqozo etadi. A2 darajasida leksik kompetensiyani shakllantirish o‘quvchilarning real hayotdagi muloqot vaziyatlarida mustaqil faoliyat yuritishlari uchun asos yaratadi (Celce-Murcia, 2001). Shu munosabat bilan, ushbu tadqiqot A2 darajasida leksik kompetensiyani rivojlantirishning nazariy va metodik asoslarini tahlil qiladi hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion o‘qitish texnologiyalari va samaradorligi isbotlangan strategiyalarni ko‘rib chiqadi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda A2 darajadagi ingliz tili o‘rganuvchilarida leksik kompetensiyani shakllantirish jarayonlarini chuqur tahlil qilish maqsadi kompleks aralash yondashuv – nazariy tahlil, empirik kuzatuv va eksperimental pedagogik tajriba uyg‘unlashtirilgan. Dastlab, tadqiqotning nazariy asoslari ishlab chiqildi. Bunda ikkinchi tilni o‘zlashtirish, leksik rivojlanish va CEFR tizimi doirasidagi

kommunikativ kompetensiya bo‘yicha ilgari surilgan ilmiy manbalar tahlil qilindi (Council of Europe, 2001). Ushbu jarayonda leksik kompetensiyaga oid turli ta’riflar, modellar va tasniflar tahlil qilinib, A2 darajasida so‘z boyligini shakllantirishga xizmat qiluvchi metodik prinsiplar aniqlandi (Richards, 1976). Shuningdek, multimodal yondashuv – vizual, eshituv va kinestetik faoliyatlarni uyg‘unlashtirish orqali turli o‘quvchi uslublariga moslashuv ta’minlandi (Harmer, 2007; Oxford, 1990). Keyingi bosqichda ingliz tili chet tili sifatida o‘rgatilayotgan sinflarda empirik kuzatuvlar olib borildi. Tanlab olingan 12–14 yoshdagi 40 nafar maktab o‘quvchisi tadqiqot ishtirokchisi sifatida jalb etildi. Kuzatuvlar davomida o‘quvchilarning faol leksik birliklardan foydalanish darajasi, leksik xatolar chastotasi hamda og‘zaki va yozma nutqda ma’no yaratish qobiliyatlari o‘rganildi (Schmitt, 2000). Eksperimental bosqichda esa zamonaviy til o‘qitish amaliyotida samaradorligi isbotlangan usullarga asoslangan intervensiya dasturi ishlab chiqildi. Tematik bloklar asosidagi topshiriqlar, rolli o‘yinlar, semantik xaritalar, kontekstual mashqlar, Quizlet va Kahoot kabi platformalar hamda jamoaviy lug‘at ishlari kiritildi (Webb & Nation, 2017). Ishtirokchilar tasodifiy tarzda eksperimental va nazorat guruhlariga ajratildi. Eksperimental guruhga olti hafta davomida maxsus leksik mashg‘ulotlar o‘tkazildi, nazorat guruhi esa odatiy dars jadvali asosida o‘qishni davom ettirdi. O‘quvchilarning leksik rivojlanishini baholash uchun tajriba oldi va keyingi testlar tashkil qilinib, so‘z boyligi, ma’no chuqurligi va so‘zlarni kommunikativ kontekstda to‘g‘ri qo‘llash salohiyatlari o‘lchandi (Read, 2000). Natijalar esa tavsifiy va inferensial statistik tahlil asosida chuqur tahlil qilindi. Bu puxta metodologik yondashuv orqali ko‘p manbalardan olingan ma’lumotlar taqqoslanib, A2 darajadagi o‘quvchilarda leksik kompetensiyani rivojlantirishga oid ishonchli ilmiy xulosalar chiqarishga zamin yaratildi.

NATIJALAR

Dastlabki diagnostik baholash natijalari o‘quvchilarning taxminan 60 foizi asosan passiv lug‘at bilimlariga tayanishini ko‘rsatdi. Bu holat ularning leksik birliklarni faol ravishda chaqira olish va qo‘llay olish qobiliyati cheklanganligini anglatadi. Ushbu muammo maqsadli o‘quv strategiyalarini joriy etish zaruratini yuzaga chiqardi. Eksperiment davomida bir qator ilmiy asoslangan metodlar qo‘llanildi, jumladan tematik lug‘at materiallari bilan ishlash, raqamli fleshkartalar yordamida mustahkamlash, kontekstual mashg‘ulotlar hamda rolli o‘yinlar asosidagi kommunikativ topshiriqlar. Ushbu yondashuvlar uch oy davomida muntazam ravishda dars jarayonlariga tatbiq etildi va o‘quvchilarning leksik kompetensiyasi hamda kommunikativ erkinligini oshirishga qaratildi.

Eksperimentdan so‘ng o‘tkazilgan yakuniy baholash natijalari o‘quvchilarning faol lug‘at boyligi sezilarli darajada oshganligini ko‘rsatdi – dastlabki 45% ko‘rsatkich 78% gacha yetdi. Bu esa o‘quvchilarning so‘zlarni yozma va og‘zaki nutqda eslab qolish va to‘g‘ri qo‘llash malakasi ancha rivojlanganini tasdiqlaydi. Shuningdek, gap tuzish ko‘nikmalarida ham ijobiy o‘zgarishlar kuzatildi: sintaktik aniqlik va leksik xilma-xillik sezilarli darajada oshdi. Bundan tashqari, intervensiya o‘quvchilarning ruhiy va hissiy holatiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. O‘quvchilar til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishining ortgani, dars jarayonlarida faol ishtirok eta boshlagani va og‘zaki muloqotda o‘ziga ishonchi oshgani haqida o‘zlari ham, o‘qituvchilar tomonidan ham qayd etildi. Bu esa qo‘llanilgan metodlar nafaqat bilim darajasini, balki motivatsion omillarni ham samarali qo‘llab-quvvatlaganini ko‘rsatadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari mavzuga yo‘naltirilgan va tizimli lug‘at o‘qitish modeli, ayniqsa, turli o‘quvchi ehtiyojlariga mos multimodal yondashuvlar bilan boyitilgan hollarda, yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko‘rsatdi. Vizual, eshituv va kinestetik uslublarni qamrab oluvchi bunday usullar nafaqat leksik birliklarning yodda saqlanishi va faollashtirilishini ta’minlaydi, balki talaba markazli, interaktiv o‘quv muhiti yaratishda ham muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, yangi so‘zlarni haqiqiy kommunikativ kontekstlarda o‘rgatish va kollokatsiyalar (qo‘llanilishdagi so‘z juftliklari)ga e’tibor qaratish o‘quvchilarning tabiiy va kontekstga mos til ishlatish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Tilning hayotiy vaziyatlarda qo‘llanilishi va interaktiv mashg‘ulotlar orqali o‘zlashtirilishi semantik chuqur qayta ishlashni rag‘batlantiradi va amaliy nutq malakalarini rivojlantiradi. Tadqiqot, shuningdek, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvning ahamiyatini ta’kidlaydi. O‘quvchilarning kognitiv va lingvistik xususiyatlarini hisobga olgan holda moslashtirilgan topshiriqlarning qo‘llanilishi, ayniqsa A2 darajadagi o‘rganuvchilar uchun, so‘z boyligini funksional til vositasiga aylantirishda muhim o‘rin tutadi. Umuman olganda, ushbu tadqiqot leksik kompetensiyani rivojlantirish bo‘yicha metodik amaliyotlarga ilmiy asoslangan qimmatli tavsiyalar beradi hamda boshlang‘ich darajadan past o‘rta darajaga o‘tayotgan o‘quvchilar uchun samarali pedagogik yondashuvlarni belgilab beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. — 5th ed. — White Plains, NY: Pearson Longman, 2007. — 410 p.

2. Celce-Murcia M. (Ed.). Teaching English as a Second or Foreign Language. — 3rd ed. — Heinle & Heinle, 2001.

3. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

4. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. — 4th ed. — Pearson Longman, 2007.

5. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

6. Oxford R. L. Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know. — Newbury House, 1990.

7. Richards J. C. Communicative Language Teaching Today. — Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

8. Schmitt N. Vocabulary in Language Teaching. — Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

9. Ur P. A Course in Language Teaching: Practice and Theory. — 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

10. Webb S., Nation I. S. P. How Vocabulary Is Learned. — Oxford: Oxford University Press, 2017. — 336 p.

11. Wilkins D. A. Linguistics in Language Teaching. — Edward Arnold, 1972.